

VABZDŽIAI LIETUVOS PAJŪRYJE

Henrikas OSTRAUSKAS,
Saulius PAKALNIŠKIS

Vabzdžių gausa pajūryje, ypač vienos ar kelių rūšių antplūdžiai, nustebina ne vieną mūsų krašto poilsiautoją. Gamtininkui šie reiškiniai suprantami ir net dėsningi. Susidarius tam tikroms aplinkos sąlygoms (pavyzdžiui, palankios temperatūros, gausu maisto kelerius metus iš eilės, sumažėjus biologinių priešų populiacijoms dėl žmonių veiklos), vabzdžių gali prisiveisti labai daug. Tada vabzdžiai pradeda keliauti, ieškodami ne tik maisto, kurių išteklių išseko, bet ir naujos gyvenamosios erdvės. Gali atsitikti ir priešingai, kai nepalankios sąlygos (pavyzdžiui, ilgalaikė sausra) priverčia vabzdžius pakankamai toli nukeliauti. Tam tikros vabzdžių grupės, pavyzdžiui, amarai, boružės, skėriai, drugiai sklandūnai ar sfinksai, žinomi kaip nuolatiniai migrantai dėl savo gyvenimo būdo ypatybių. Kai kurie vabzdžiai — puikūs skrajūnai, kiti — smulkesnieji — moka pasinaudoti oro srovėmis, tačiau jų kelyje pasitaiko natūralių kliūčių — kalnų ir vandenynų (jūros), kurias įveikti ne visiems pavyksta. Šalia tokių kliūčių, ypač kai ilgokai pučia nepalankūs ir stiprūs vėjai, vabzdžių šalia tokių kliūčių gali susikaupti nebe pulkai, o debesys. Kiekvienas konkretus vabzdžių antplūdis turi savo priežastis, kurios gali būti ir aiškios, ir nelengvai atskleidžiamos. Lietuvos pajūris — ne tik paukščių migracijos kelias.

Praėjusių metų rugpjūtį Lietuvos pajūryje žmonės stebėjosi žiedmusių antplūdžiu. Eko-

logo Erlando Paplauskio vabzdžių mėginyje, surinktame rugpjūčio 5 dieną Pajūrio regioniniame parke ir patekusiame į Ekologijos instituto Entomologijos laboratoriją, aptiktos penkių rūšių žiedmūsų (Syrphidae), viena plokščiamusė (Stratiomyidae), viena žiedinė (Anthomyiidae), viena pilkoji mėsmusė (Sarcophagidae), dvi žalsvamusės (Dolichopodidae) ir 14 spiečiančių juodųjų skruzdžių (*Lasius niger* L.). Žiedmusių rūšys buvo šios: *Episyrphus balteatus* (De Geer) — 74 individai, *Epistrophe grossulariae* (Meigen) — 15 individų, *Platyheirus albimanus* (Fabricius) — 2 individai, *Sphaerophoria interrupta* (Fabricius) ir *Sphaerophoria philanthus* (Meigen) po vieną. Kitame į Valstybinės augalų apsaugos tarnybos (VAAT) Fitosanitarinių tyrimų laboratoriją, nustatyta mėginyje, kuri sudarė vabzdžiai, pakliuvę per savaitę (2004 08 05-13) į *Lindgren* gaudyklę Smeltėje (Klaipėda) buvo nustatytos šios žiedmusių rūšys: *Sphaerophoria scripta* (Linnaeus) — 27 individai, *Sphaerophoria taeniata* (Meigen) — 1 individas, *Episyrphus balteatus* — 6 individai. Kelerių metų tyrimų stebėjimai leidžia teigti, kad į *Lindgren* gaudyklę, skirtą kinivarpoms ir ūsuočiams vilioti, paprastai per savaitę patenka vos viena kita žiedmūsų.

Episyrphus balteatus

Epistrophe grossulariae

Arūno Sabo nuotraukos

Abiejų mėginių žiedmūsų mitybiniais ryšiais susijusios su amarais, tiksliau — jų lervos. Visos prieš tai išvardytos žiedmusių rūšys jau anksčiau registruotos Lietuvoje (<http://ent.mologai.tinldapis.lt>). Praėjusiais metais daugelis augalų suvežėjo po ankstesnių palyginti karštų vasarų ir tai iš karto pajuto amarai, kurie yra augalėdžiai (fitofagai). Pagerėjus amarų mitybai, išsiplėtė šių vabzdžių kolonijos. Padaugėjus amarų, vietinių rūšių žiedmūsų pradėjo intensyviai daugintis, o po to migruoti. Atsisukus vėjui nuo Baltijos jūros į žemyną, tam tikrą laiką pajūryje kaupėsi žiedmūsų. Nemažai jų, matyt, žuvo, nes nepakako žydinčių augalų kai kurių rūšių suaugėliams, mintamiems žiedadulkėmis ir nektaru. Vėl susidarius palankioms sąlygoms vabzdžiams migruoti, žiedmusių gausumas per porą savaitių pajūryje tapo įprastas.

Episyrphus balteatus(Gr). Musė, 9-12 mm ilgio. Pilvelis masyvus. Geltoni pilvelio raiščiai dvigubi. Labai dažna ir visur aptinkama.

Rūšis paplitusi Rytų Palearktikoje, Artimuosiuose Rytuose, Siaurės Afrikoje, Rytų Azijoje, Australijoje, registruota kaimyninėse šalyse — Latvijoje, Baltarusijoje, Lenkijoje.

Epistrophe grossulariae (Mg.). Musė, 12–14 mm ilgio. Kūnas juodas. Kakta žemiau lunulės juoda, didesnė jos ploto pusė apaugusi juodais plaukeliais. Skydelis geltonas, galinė jo dalis apaugusi juodais plaukeliais. Pilvelis masyvus, su plačiais tiesiais geltonais raiščiais ant trečios ir ketvirtos nugarinių plokštelių (tergūtų). Penktasis tergitas visas juodas. Aptinkama soduose ir gyvatvorėse, suaugėliai lanko žydinčius barščius (*Heracleum* sp.). Rūšis paplitusi Rytų Palearktikoje, Nearktikoje, Artimuosiuose Rytuose, registruota kaimyninėse šalyse — Latvijoje ir Lenkijoje.

Sphaerophoria scripta (L.). Musė, 9-12 mm ilgio. Jos kūnas juodas. Nugarėlės šonuose geltonos linijos. Skydelis geltonas. Pilvelis palyginti plonas ir ilgas (ilgesnis negu sparnai), su keliais geltonais raiščiais. Tai įprasta žiedmusių rūšis, kurios lervos minta amarais, gyvenančiais ant žolinių augalų. Suaugėliai skrai-

do nuo gegužės iki spalio mėnesio, lanko žiedus. Rūšis paplitusi Rytų Palearktikoje, Nearktikoje, Artimuosiuose Rytuose, Siaurės Afrikoje ir Rytų Azijoje, registruota kaimyninėse šalyse — Latvijoje ir Lenkijoje.

Vabzdžių antplūdis pastebėtas ir 1998 metų pavasario pabaigoje Giruliuose. Tuo metu vyravo vėsūs orai, ilgai nesiskleidė net karklų, su tvirtinančių kopas, lapeliai. Kai pagaliau atėjo šiluma, vienu kartu pradėjo masiškai skristi lapgraužiai *Galerucella lineola* Fabricius.

Guobinis lapgraužis (*Galerucella lineola* F.). Kūnas ovalus, paprastai į galą platėjantis, gelsvai rusvas. Vabalai žiemoja miško paklotėje, pasirodo skleidžiantis alksnių lapams gegužę. Kiaušinius deda krūvelėmis apatinėje lapų pusėje. Lervos vystosi apie mėnesį. Lėliukėmis virsta liepos pirmoje pusėje. Nauji vabalai rittasi nuo liepos antrosios pusės iki rugsėjo. Vystymosi ciklas — vieneri metai, tad mūsų krašte būna tik viena šių lapgraužių karta.

Ūkart kilo labai smarkus vejas, kuris pūtė nuo žemyno Baltijos jūros link ir į pajūrių lapgraužius nešė sūkuriais. Ant smėlio susida-

rė tiesiog ištisos vabalų juostos. Vargšai poilsiautojai anksčiau buvo gašdinami erkėmis, tad kažkam ir šovė geniali mintis — gal šie vabalai pavojingi žmonėms. Visuomenės informavimo priemonės (ypač radijo stotys) porą dienų kėlė sąmyšį. Šio straipsnio autoriui, tebedirbančiam VAAT, nuykus (05 13) į vietą, atpažinus vabalus, pateikus informaciją, kalbos nurimo. Per kelias paras išsilakstė ir vabalai. Galbūt ropojančio, samaninės spalvos lapgraužio, iškėlusiu pilvelį ir galva beveik liečiančio smėlį, išvaizda lakios vaizduotės žmogų gali priversti būti atsargu, ypač stebintį filmus su pabaisomis, o ne realų gyvenimą. Kas nežinoma — neretai baugu.

Sphaerophoria scripta

Didysis apuokas ir papūga kakadu Grūto parke

SAUGOMI GYVŪNAI mūsų šalyje vis dar naudojami komerciniams tikslams

Nors Lietuva Nykstančių laukinės faunos ir floros rūšių tarptautinės prekybos konvenciją ratifikavo jau 2002 (apie tai plačiau rašėme trečiame mūsų žurnalo numeryje), panašu, kad prekybininkai bei paslaugų pardavėjai mūsų šalyje paprasčiausiai ją ignoroja. Jie nepaiso net visoms Europos Sąjungos narėms galiojančio tarybos reglamento dėl laukinės faunos ir floros rūšių apsaugos kontroliuojant jų prekybą (EB Nr.338/97), kurio pirmame punkte yra aiškiai nurodyta, kad „A priede išvardytų rūšių egzempliorius draudžiama pirkti, įsigyti komerciniams tikslams, viešai demonstruoti komerciniams tikslams,...“. Tuo tarpu bet kurio šalies kavinėje neretai pamatysime plėšriųjų paukščių ar pelėdų iškamšas, lūšių ar meškų kailius, nors šie gyvūnai įtraukti į griežtai saugomų A priedo rūšių sąrašus. Kelmės rajono pakeles kavinė sugalvojo net gyvą mešką įsigyti. Visiems žinomame Grūto parke kartu su griežtai saugomais egzotiniais paukščiais lankytojus vilioja mūsų šalyje perintys didieji apuokai, plėšrieji paukščiai, kurie taip pat priklauso minėtam reglamento A priedui. Paklausti savininkai aiškina, kad nieko nėra girdėję nei apie CITES ar ES reglamentą, nei apie draudimus eksponuoti saugomus gyvūnus. Ir tai, galbūt, neretai yra tiesa. Tačiau labiausiai stebina, kad mūsų šalies aplinkosauginės institucijos į tai žiūri „pro pirštus“, o pasaulio mastu griežtai saugomi gyvūnai ir toliau yra svarbi daugelio kavinų interjero dalis ar net pasididžiavimas.

Redakcijos informacija